

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

4 Nunquid qui debet, statim restituere teneatur

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

Vtrum qui debet, statim restituere teneatur.

consumpsit debet ei totum ratione rei acceptæ. At vero si nulli eorum quidpiam ex illo damno dato ac creuit lucri, neimpe quia diruerunt domum, aut quam eripuerant prædam proiecerunt in flumen, ne ca perentur, tunc etiam discernere oportet, an ille qui restituit, alios proius sic adduxerat, vt sine suo persuasione illi non fecissent, & tunc existimauerim, vt hic ait Caietanus, reliquos nihil ei debere, quia non ratione rei acceptæ, postquam nullum per ceperunt fructum, neque ratione acceptio nis, quia ille fuit tota causa. Tameñ & hoc negandum non sit, quin si ille abique focionum comitatu rem non aggredere tur, teneantur etiam de aliqua portione. Si denique omnes sua sponte sese sceleri obulerunt, tunc singuli aliorum debent primo restitutori singulas tertias partes. Ex dictis colligitur solutio alterius dubitacionis, vtrum duobus qui furtum commiserunt in solidum obligatis possit dominus alteri remittere, & ab altero totum exigere? Planum enim est id in præiudicium restituentis non posse. Si enim totum ab vno extorquet, facere non potest, quin alter teneatur restituenti pro rata, modo exposito. Si ergo alterutri donare libuit, debuit tanto minus ab altero extrahere, quam tum alteri condonauit.

Caieta.

Solutur
aliud
dubium

Ad ter-
tium.
Dubium.

Ad tertium demum responderetur, illam, qui non de iustitia, sed ex charitate aut resistere malefactori tenetur, aut eum prodere, neque teneri, vt diximus, se periculo obijcere, neque si non resistat, restituere cogi. Secus autem de illis, quibus ex officio incumbat, vt iam explicatum est. De illis autem forsan sciscitari pergis, vtrum ad id etiam teneantur cum periculo mortis? Vt si prætor noctu latronibus domum inuadentibus occurrit, vtrum teneatur illos aggredi etiam si aggressu ipso periclitetur ei vita? Videtur enim ratio id postulare, cum istis ex officio incumbat custodia. Sed nihilominus respondeatur pen sandum esse damnum, & cum periculo conferendum. Haud enim semper teneantur prætor quocunque casu obijcere morti vitam, sed vbi detrimentum reipublicæ id exposcit, & ipse iustum recipit stipendium, & vbi citra temeritatem potest obijcere.

Postrema restitutionis circumstantia est tempus, de quo idcirco queritur, vtrum statim teneatur quisq. restituere? Et arguitur à parte negatiua præcepta affirmatiua non obligant pro semper, vt aiunt, sed præceptum restituendi est affirmatiuum, ergo non obligat nisi occurrente temporis circumstantia, atque adeo non semper. Secundo Nullus ad impossibile obligatur, sed accidit, quod qui debet, non statim potest restituere, ergo tunc non tenetur. Tertio. Restitutio est actus virtutis, tempus autem est vna circumstantiarum, quæ sunt ornamenta virtutum, sit ergo, vt quemadmodum reliquæ circumstantiæ non sint lege designatæ, sed per prudentiam relinquuntur determinandæ, ita neque lex sit, vt statim fiat restitutio, sed quatenus licet per prudentiam vbique definitum. In contrarium est, quod eadem est ratio generis restitutionis, quæ in aliqua eius specie opus autem mercenarijs statim reddendum est, iuxta illud Leui 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsq. mane. Ergo omnis in vniuersum restitutio illico faciendæ est.

Ad questionem vnica responderetur conclusionem. Vnusquisque tenetur quam primum sibi fuerit possibile, vel restituere, vel reponere inducias ab eo, cuius inter est peccare. Probatur conclusio. Quemadmodum rem alienam furtiua, peccatum est contra iustitiam, ita & eam inuito domino detinere. Nam similiter impeditur eius usus, qui finis est dominij, in peccato autem remorari neq. per nimium tempus fas est, imo licere esse in peccato, implicatio est contra iustitiam, vnde Ecclesiasti. 2. 1. Quasi a facie collubri fuge peccatum, est ergo res aliena, vbi primum ad fuerit possibilitas, restituenda iam supra, questione præcedenti, præceptum 2. explicuimus quemadmodum præceptum restitutionis, quam formam habeat affirmatiua, vt hic in solutione primi articuli S. Tho. nihilominus negationem includere nõ retinendi, quæ ad illam reducitur quæ est. Non furaberis. Et hac ratione non perinde atq. alia affirmatiua præcepta aliquæ sunt circumstantiæ repositæ, puta, vt fiat quando oportet, vt honorare parentes, immo restitutæ etia negatiua, omne excludit ipse ac

Reponit
quomodo
statim
restituendum.

Dubium.

Reponit
quomodo
statim
restituendum.

subditur.

subinde nullam permittit moram. Vnde Paulus vtunque coniunxit, Reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Illic ergo, si iubet, reuile. Ex quo fit, vt hoc quod dictum est, statim aliter de actu mentis interno intelligendum sit alterque in extremo opere arbitrandum. Nam quantum ad internum propositum, cum primum in mentem cuique venerit, in debito esse rei alienæ, proponere debet habita oportunitate resti uere. Quoniam si doctore Augustino, non dimittur peccatum nisi restituatur ablatum, absque tali proposito nulla esse potest vera penitentia. In actu vero exteriori id quod est, statim non est iudicandum mathematicè, quasi in puncto indiuisibili, sed moraliter ac ciuilitè. Dum enim in lecto tibi iacenti, aut ad mensam recumbenti occurrit te aliquid debere, non iure perfringens statim surgere, sed expectare potes absque fraude & dolo opportunitatem, quæ transecta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. Quod si arguas, ergo habet hoc præceptum circumstantiam temporis, sicuti cætera affirmatiua. Negatur consequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiendi Missam, non semper occurrit, & pariter contingit in actibus fortitudinis, & in præceptis misericordie, & ideo non obligant pro semper sed secundum prudentiam arbitranda in illis est circumstantia temporis. In materia vero restituendi semper existit necessitas per legem posita, sed quia requiritur actio, quæ subito fieri non potest, permittitur opportunitatem expectare. Ad perspicacitatem autem rei euidentiam quaritur, quo sensu intelligendum sit restitutionem esse statim necessariam. Potest enim esse duplex scilicet, vel quod si necessitas ad excusandum à priori peccato, vel quod sit necessaria sub reatu noui peccati. Et quidem in primo sensu nulla est controuersia, quin sit statim necessaria, vt modo dicebamus, quantum ad propositum. Enimvero sicut qui in proposito persisteret furandi, semper esset in peccato, sit & qui sciens se habere alienum, non statim proponere restituere. Quod inde autem confirmatur, quod si dominus statim peteret, statim redere teneris. Præterea, quod si non statim esses reddere obligatus, eadem ratione neque teneris cras neque postredie. De hoc

An peccet nouo peccato qui non restituit, cui potest.

Paulus.

TO
re
ibus
III
13

Bb 3 quæ

quecunque momenta. Perparum enim refert, si rem detineas duas tresve horas aut certe dies, nisi grauis sit domini necessitas, Petrus quidem de Plauda in 4. dist. 15. q. 2. ait, quod qui per annum retinet alienum, arguitur peccat, licet vnum sit induratum peccatum, quia si pluries identidemque per annum pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori casu semper est in peccato, ac in posteriori, aliquando cessat. Attamen quamuis hoc probabilitate non careat, contrarium tamen est probabilius. Primum, quia, vt modo dicebam, non quecunque horaria aut diurna habitualis continuatio auget culpam augmento notabili, tum etiam, quod illiterari multiplicatque conatus ad furandum, peiores esse videntur, quam habitus continuatio, que saepe ex delicta & negligentia contingere potest. Secundo nihilominus addiderim, quod quoque nouum committi peccatum contra preceptum restituendi, quatenus affirmatiuum est. Primum scilicet quoties proponis non restituere, ille enim actus prauus est. Mox, quoties creditor legitime petit. Immo vero dum eum vides graui premi necessitate. In his inquam casibus nouum peccatum est non restituere. Post haec proxime sequitur, vt videamus an liceat, quandoque restitutionem differre, de hac enim re varia apud Doctores inuenias. Multa enim hic pensanda sunt antequam id permittatur. Et quidem Scotus in 4. dist. 15. & aliorum plerique pro regula habent, quod vbi debitor absque ingenti detrimento suo restituere nequit differre eam possit. At vero prudenter quidem imprudentiarum distinguere mihi videtur Caiet. de detrimento triplici. Si enim detrimento id appellaueris, quod ingens substantia est restituenda, nihil hinc prorsus iuuat vt proroganda sit restitutio. Alias melior esset conditio eorum, qui a alienum ingentius per iniuriam contraxerunt, quam qui minora debent. Secundum detrimenti genus est lucrum, quod debitori cessabit, si rem soluat. Et re vera neque hoc excusat quo minus illico sit faciendi restitutio. Nam nemo ius habet lucrandi aliena pecunia inuita domino. Tertius ergo detrimento- rum ordo est damnum emergens, nempe si qui centum debet, restituere non potest, quin plurimum insuper dispendium faciat, quin scilicet merces vilissimo pretio intempestiue distrahat, aut domum fundumve vendat vnde viuat idque cum maiori iactura, quam sitas quod alteri debet. Atque hoc est, ratione cuius, si quando horum est differre licet restitutionem. Et ratio inquit Scotus est, quia dominus male debet ingens damnum debitori cauere, quam vt sibi debitum restituatur. At vero hac causa non prorsus rem conuincit, quoniam nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum alterius damnum, nisi extrema necessitate, aut tam graui, vt videret id, quod habet porrigere, & ideo graue debitoris detrimentum non iure restringi creditorem solutionem expectare. Ratio ergo si vlla est prolatandi tunc restitutionem, aliunde sumenda est, inde videlicet, quod debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluendo, quia mortaliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile. Quin vero pluribus est vestienda circumstantiis tunc prorogatio, vt sit iusta. Animaduertenda enim in primis est acceptio factitiae iniqua an iusta, nam si per latrocinium aut per vfuras, aliaue iniurias debitor ille in are est alieno, profecto quaecunque circa extremam necessitatem patiatur detrimento, tenetur illico restituere etiam si statum perdat. Hoc enim non est de suo statu calere, immo in suum ab illo descendere, qui non erat suus. Si autem per acceptionem iustam debita contraxit, tunc etiam existimandum est, quod via in pauperiem incidit, nam si citra suam culpam aliqua eum aduersa fortuna sua nudauit bonis, facilius indulgenda illi est restitutionis prorogatio. Atque id demum etiam librandum, an creditor senesc, dilationem possit, an vero etiam ipse inopia laboret. Nam citra extremam necessitatem melior est multo creditoris conditio quam debitoris. Vnum hic autem solum non arbitror, quod Syluest. verbo restitutio. §. 5. affirmat, quod, bona eius venia non crediderim. Ait enim inquam, quod in huiusmodi arbitrands casibus deferendum est i confessorio. Quod opinionem Directoris sequutus, affirmat, videlicet si creditor non vult restitutionem expectare, & debitor induci non potest ad restituendum, statim, tunc inquit, sacerdos potest eum absolueret, si cautionem capiat, quod certo post tempore soluet. Et ratio inquit

Paludā.

An liceat restituere differre.

Caieta. egregia distin.

quit est; quia tunc vtiliter gerit creditoris negotium, nam si poenitens non absolueretur, forsitan ille nunquam debitum suum recuperaret. Et adducit legem soluendo. ff. de neg. gest. & alias nescio quas autamen regulae haec, quod vtiliter geratur creditoris negotium, licet in foro exteriori iuuet, tamen in conscientia nulla est. Sacerdos namque non est inter creditorem ac debitorem sequenter, aut creditoris procurator, sed nomine Dei conscientiam expurgator. Et ideo in hoc tantum debet esse intentus, vt secundum causas & merita, quae modo explicabamus, perdatat debitor sit soluendo necne, nam si soluendo est nullatenus inuito creditore est absolueudus, nisi restituatur, quamuis periculum immincat vt nunquam sit restitutio faciendat. Ipse enim poenitens sibi viderit. Potest tamen accidere, vt satisfiat, si per partes statit temporibus restituatur. Quin vero, vice versa, in casibus implicatis & iure dubij non est necesse, vt semper poenitens confessario aufcultet nisi doctrina polleat. Ex his ergo facile colligas in quam aperto versentur periculo, immo in quam manifestario iaceat peccato, qui restitutionem vsque ad mortis articulum protrahant. In primis enim hoc certum est, quod quicumque pro comperto habet si are grauari alieno, & non habet propolium restituendi vsque ad mortem, licet firmissimum illud habeant tunc restituendi, aut restitutionem in testamento praecipendi, peridurat in peccato mortali, neque est absolutio beneficii donandus. Et ratio est, quia habita opportunitate, per nullum tempus licet retinere alienum inuito domino. Quare si subita fuerit morte correptus, qualis vt plurimum eiusmodi hominibus accideret solet, in statu discedit damnationis. Et idem est censendum de illis qui ambigentes an id quod habent, alteri debeant, nolunt superstitie illis vna in iudicio decernere, se satis ducunt, si proponant in testamento id heredi suo demandare. Atque idem omnino de illis iudicandum, qui sub mortis articulo, cum ipsi peccare possit restitutionem facere, id reuocant, arbitantes satis esse id haec edibus iubere, quoniam illi re vera ratio habent syncerum & candidum animum restituendi, nam qui tunc non restituunt, indicium apertum perhibent, quod neque si dixissent restituunt, atque adeo restituendi in

tenio non illis est nisi condicionali, si moriantur, quae profecto ad poenitentiam non sufficit, Atque hoc potissimum periculum magnatibus imminet, quorum testamenta nunquam, aut vix nunquam haeredes complent, sed satis se fecisse arbitrantur, vt quam restitutionem auus patri, & pater sibi testamento praecipit, eandem ipse alijs recentibus onustam, filio iubeat, quam ipse postea commirat nepoti. Nescio ergo an hic sit legitimus illius verbi euangelij sensus, impossibile est diuitem intrare in regnum caelorum. Primum igitur argumentum satis solutum est, vbi exposuimus praecipitum restitutionis includere negationem, ratione cuius restitutio prorogari non potest. At perinde soluitur tertium. Haud enim eodem modo praefinitur circumsstantia temporis in restitutione, atque in alijs praecipit affirmatiuis. Secundum autem est, quod nonnullas secum affert am biguitatis. Conceditur namque ad impossibile neminem obligari ideoque qui tunc non potest, ius habet prorogandi, & qui nullatenus potest, omnino est absolutus. subdit autem D. Thom. quod debet nihilominus debitor aut dilationem petere a creditore, aut omnino remissionem. Contra hoc autem statim se offert argumentum, quod eiusmodi inops nullatenus teneatur, nam impossibilitas cum in conscientia absoluit. Quare licet creditor remittere abnuat, tamen ipse non tenetur amplius facere, superuacanea ergo est illa postulandi ceremoniam, Respon detur, D. Th. non sentire id esse necessarium quando impossibilitas est patens. At vero quoniam rarissime est ita liquida, salubre consilium est, vbi quidpiam dubitationis superest, illo vti remedio. Interrogas autem quoniam cautela necessaria est, vt qui remissionem efflagiat, tutus in conscientia maneat. Respondetur vnicobrevissimo verbo. Ea prioris, vt remissio sit vere libera, itaque requiritur, vt sit libertissima, neque sufficit si sit coacta. Cauendum ergo est ne vis interstus aut fraudis. Si n. creditorem decipis, aut persuades minus debere, quam debes, aut non tanta te aequitate in illa debita esse collapsum, aut maiori te multo egestate, comprimi quam praemeris, donatio non est libera. Aut si aliquid comminaris, nisi tibi remittat, aut licet non comminaris, id tamen subsignifi

Ad primam arg.

Ad tertiam arg.

Ad secundam arg.

D. Tho.

Obiectio contra S. Tho. Dilutio Interrogatio Solutio.

TO
re
ius
III
13

cas, pariter est coacta. Idque cauere, quam maxime debent magnates à subditis remissionem petentes. Cautio tamen illa, quam aliqui scrupulosi putant esse necessaria, ut scilicet debitor pecuniam prius in potestatem creditoris tradat, nimia est. Nam praequam quod raro accidar, ut debitor eam habeat, ut bene adnotauit Caieta. praefens autem & oculos fascino solet, & animas subinde mutare. Pensanda ergo sunt rei circumstantia, ut remissio sit libera. Postremum hic denique dubium est de hac impossibilitate, quando scilicet restitutio arbitranda est impossibilis. Quod est querere, utrum debeat homo in quamcumque necessitatem citra extremam adigi, ut restituat. Nam quod in extremam nemo sit iniuriendus, non est qui ambigat, quoniam (ut supra diximus) in tali necessitate omne debitum cessat. Sunt autem, qui astruant, citra illam in quamcumque esse debitori descendendum, ut soluat, ita ut debeat etiam ille qui est nobilis manibus laborare. & si opus est, etiam mendicare. Quia ut nemini citra extremam necessitatem fas est alienum rapere, ita neque alienum retinere. Attamen quia haec moralia sunt, civili more sunt arbitrandae. Perspicendum inquam in primis id, quod nuperrime dicebamus, quibus modis, & artibus fuerint debita constituta. Nam qui per iniuriam, videlicet per latrocinium & fraudes illa fecit, profecto ad inopiam redigendus est. Qui vero bona fide negotia contractabat, neque ganeis & susibus atque immodicis pompis sua dilapidauit bona, sed restante fortuna fictus est non soluendo, non est in a rig. de cogendus. Neque si nobilis est manuales operas debet exercere, neque mendicare satis est, ut vilis viua & abiectus, denique misere atque omnem deponat pompam, nam etiam in tali necessitate non posset aliena rapere, non inde sequitur, ut nequeat particulam illius retinere, ut viuat, quod bona fide acquisiuit, vltimum autem miserorum remedium, quod leges miserabile ac flebile vocant, est, bonis credere. De quo seiscitatur quis forsitan, utrum tuta conscientia possit

quisque bonis credere, idque à republica permitti? Ad hoc cum eadem profusus distinctione respondendum est. Etenim qui negotiationes subdole & vase vel ingredituntur vel exercent, re vera non essent permittendi. Sunt enim qui cum nihil in bonis habeant, credito vndique cotradunt, vnde fidem aliquam sibi arroget, & (quod ipsi vocant) creditum Neque ea fraude contenti, viuere laute atque in dies lauius per seuerant. Quia ratione as alienum ingens conflant, quo postea pressi in sacrum aliquod se recipiunt. Hoc profecto pestilentissimum est latrocinij genus, neque essent isti à republica ferendi (ut lib. 6. iterum dictum sumus) sed ceu latrones plectendi. Qui autem bona fide negotiantur, sed calamitose sunt in pauperiem reiecti, optima conscientia possunt legum beneficio viui, ne carceribus absumantur, ob hoc enim beneficium instituta est ceremonia cedendi bonis ut habetur l. 1. C. qui bon. ced. poss. Ac subinde possunt licite illa retinere, quae sibi leges permittunt, puta instrumenta sunt artis, quotidianaque alimenta, & mensura, atque annua, ut habetur l. qui bonis. ff. cod. titu. Est enim habenda ratio, ne egeant, ut sancte cauetur l. in condemnatione. ff. de regul. iur. Quocirca etsi bona aliqua postea lucentur, quae quotidiana victui sibi sunt necessaria, retinere illa possunt, quando quidem eadem lex. Qui bonis, iubei non esse illis vendenda. Vtrum vero veniens ad pinguiorem fortunam teneatur secundum conscientiam restituere, forte dubitas. Apparet namque per illam ignominiam, legi, ac subinde creditoribus satisfecisse. At vero leges ipsae eandem dubitationem abstergunt, decernentes omnino tunc teneri, nam beneficium illud ea tenus (ut dictum est) ius suffragatur, ne carceribus sint intrusi. Vide l. 1. citata in C. Qui bonis, inquit cessant, nisi solidum creditor receperit, non sunt liberati. Et l. cum & filii. cod. titu. si quid pinguius postea eis accesserit, hoc iterum vobis admodum debiti potest à creditoribus legitimo modo auelli idemque l. is, qui bonis 2. cod. tit. sancitur.

Caieta.
Dubitatio.

Dubij
sub
motio.

Cedere
bonis
quando
licet.

FINIS LIBRI QUARTI

FR.